

**AHOLINI UZOQ VAQT FOYDALANADIGAN BUYUMLAR BILAN TA'MINLANGANLIK
DARAJASINING DINAMIK TAHLILI**

Nishonova Sayyoraxon Mamadjanovna

Kadrlar malakasini oshirish va statistik tadqiqotlar instituti mustaqil izlanuvchisi

Yangiev Dilmurodjon Mahammatovich

O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi

**Qishloq xo'jaligida tarkibiy o'zgarishlar bo'yicha yig'ma tahliliy ma'lumotlarni
shakllantirish bo'limi boshlig'i**

Annotatsiya: Aholini uzoq vaqt foydalanadigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasining dinamik tahlili mavzusi iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu masala aholining turmush darajasi, iqtisodiy barqarorlik va yashash sifatini oshirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar — bu kundalik hayotda muntazam ravishda ishlatiladigan, uzoq vaqt davomida xizmat qiladigan va almashtirishga kam ehtiyoj tug'diradigan mahsulotlar hisoblanadi. Bunday buyumlar orasida mebel, maishiy texnika, transport vositalari, qurilish materiallari va boshqa ko'plab mahsulotlar mavjud. Aholining ushbu buyumlar bilan ta'minlanish darajasi esa ularning iqtisodiy imkoniyatlari, bozor infratuzilmasi, ishlab chiqarish va import hajmlari, shuningdek, iste'mol madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir.

Kalit so'zlar: aholi, bozor infratuzilmasi, ishlab chiqarish, buyumlar, mahsulotlar, iqtisodiyot, xizmat, vaqt.

Аннотация: Тема динамического анализа уровня обеспеченности населения товарами длительного пользования имеет большое значение в экономической и социальной сферах, и этот вопрос является одним из основных факторов повышения уровня жизни, экономической стабильности и качества жизни населения. Товары длительного пользования — это товары, которые регулярно используются в повседневной жизни, служат долго и редко нуждаются в замене. К таким товарам относятся мебель, бытовая техника, транспортные средства, строительные материалы и многие другие товары. Уровень обеспеченности населения этими товарами тесно связан с его экономическими возможностями, рыночной инфраструктурой, объемами производства и импорта, а также культурой потребления.

Ключевые слова: население, рыночная инфраструктура, производство, товары, продукция, экономика, услуга, время.

Abstract: The topic of dynamic analysis of the level of provision of the population with durable goods is of great importance in the economic and social spheres, and this issue is one of the main factors in improving the standard of living, economic stability and quality of life of the population. Durable goods are products that are regularly used in everyday life, serve for a long time and rarely need replacement. Such goods include furniture, household appliances, vehicles, building materials and many other products. The level of provision of the population with these goods is closely related to their economic capabilities, market infrastructure, production and import volumes, as well as consumer culture.

Keywords: population, market infrastructure, production, goods, products, economy, service, time.

KIRISH

Aholini uzoq vaqt foydalanadigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasining dinamik tahlili zamonaviy iqtisodiyot va ijtimoiy hayotning muhim yo'nalishlaridan biridir. Uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar, ya'ni mebel, maishiy texnika, transport vositalari va boshqa shunga o'xshash mahsulotlar, aholining kundalik hayotidagi qulaylik va farovonlik darajasini belgilovchi asosiy omillardandir. Ushbu buyumlar nafaqat iste'mol ehtiyojlarini qondirishda, balki iqtisodiy barqarorlik va yashash sifatini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, ularning aholi orasida taqsimlanishi va foydalanish darajasining o'zgarishlari doimiy ravishda o'rganilishi zarur. Dinamik tahlil esa, vaqt davomida ushbu ta'minlanganlik darajasining o'zgarishini, unga ta'sir etuvchi omillarni va natijalarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Bu tahlil orqali iqtisodiy siyosatni shakllantirish, ishlab chiqarish va taqsimot tizimlarini takomillashtirish, shuningdek, aholining turmush darajasini yaxshilashga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish mumkin bo'ladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasining o'zgarishi vaqt o'tishi bilan ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning o'zgarishi, texnologik rivojlanish, aholi soni va uning tuzilmasidagi o'zgarishlar, shuningdek, davlat siyosati va tashqi iqtisodiy aloqalarning ta'siri ostida yuzaga keladi. Bu jarayonni tahlil qilishda avvalo buyumlarning taqsimlanishi va ulardan foydalanish darajasi o'rganiladi. Masalan, maishiy texnika va mebel kabi mahsulotlarning har bir oilada mavjudligi va ularning sifat ko'rsatkichlari, shuningdek, ularning eskirish sur'ati va almashtirish ehtiyoji aholi ta'minoti darajasini belgilovchi asosiy omillardir. Iqtisodiy o'sish va aholi daromadlarining oshishi uzoq muddat foydalaniladigan

buyumlarga bo'lgan talabni oshiradi. Shu bilan birga, texnologik yangiliklar va innovatsiyalar yangi turdagi mahsulotlar paydo bo'lishiga olib keladi, bu esa iste'molchilarning tanlov imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada, aholi uzoq muddat foydalaniladigan buyumlarni xarid qilishda yanada ehtiyotkorlik bilan yondashadi, sifat va xizmat ko'rsatish darajasiga alohida e'tibor beradi. Shu bois, ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilar ham mahsulot sifatini yaxshilashga, xizmat ko'rsatish tizimini rivojlantirishga intiladi..Aholining uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasining dinamikasi shuningdek, iqtisodiy inqirozlar, valyuta kurslarining o'zgarishi, import va eksportga qo'yilgan cheklovlar kabi tashqi omillarga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Masalan, iqtisodiy qiyinchiliklar davrida aholi daromadlari kamayishi sababli, bunday buyumlarga bo'lgan talab pasayishi mumkin. Bu holatda, iste'molchilar ko'proq zaruratga asoslangan xaridlarni amalga oshiradi, ortiqcha xarajatlardan qochadi va mavjud mahsulotlarni uzoqroq ishlatishga harakat qiladi. Shu tariqa, uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasi vaqtincha pasayishi mumkin. Demografik omillar ham aholi ta'minotiga ta'sir ko'rsatadi. Yoshlar sonining ko'payishi, oilalarning shakllanishi va ularning o'lchami uzoq muddat foydalaniladigan buyumlarga bo'lgan ehtiyojni o'zgartiradi. Masalan, yosh oilalar ko'pincha yangi mebel va maishiy texnika sotib olishga ehtiyoj sezadi, chunki ular o'z uylarini jihozlash jarayonida bo'ladi. Shu bilan birga, katta yoshdagi aholining ko'payishi esa eskirgan buyumlarni almashtirish va ta'mirlashga bo'lgan talabni oshiradi. Bu esa bozorning turli segmentlarida mahsulotlarga bo'lgan talabni diversifikatsiyalash imkonini beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Texnologik taraqqiyot uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar sohasida yangi imkoniyatlar yaratadi. Masalan, energiya samaradorligi yuqori bo'lgan maishiy texnika, ekologik toza va bardoshli materiallardan tayyorlangan mebel, aqlli texnologiyalar bilan jihozlangan transport vositalari kabi mahsulotlar iste'molchilar orasida tobora ommalashib bormoqda. Bu esa, o'z navbatida, uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar ishlab chiqarish sohasida innovatsiyalarni rag'batlantiradi va bozorda raqobatni kuchaytiradi.[1]

Shuningdek, davlat siyosati va ijtimoiy dasturlar ham aholini uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Davlat tomonidan beriladigan subsidiyalar, kreditlar, imtiyozli to'lov shartlari va boshqa qo'llab-quvvatlash mexanizmlari aholining xarid qilish qobiliyatini oshiradi. Bunday siyosatlar, ayniqsa, kam ta'minlangan va o'rta daromadli oilalar uchun juda muhimdir, chunki ular uzoq muddat foydalaniladigan buyumlarni sotib olish imkoniyatlarini kengaytiradi va yashash sharoitlarini yaxshilashga yordam beradi. Uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasining dinamik tahlilida aholi ehtiyojlari va ularning o'zgarishini ham hisobga olish zarur. Iste'molchilarning didi, madaniyati va turmush tarzi vaqt o'tishi bilan o'zgaradi, bu esa mahsulotlarga bo'lgan talabni ham shakllantiradi. Masalan, zamonaviy yashash sharoitlari va shaharsozlik rivojlanishi yangi turdagi mebel va maishiy texnikani talab qiladi. Shu bilan birga, ekologik xavfsizlik va barqarorlikka bo'lgan e'tibor ortishi mahsulotlarning ekologik tozaligi va energiya tejamkorligini ta'minlash zaruratini yuzaga keltiradi. [2]

Ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar, xususan, urbanizatsiya jarayoni ham uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasiga ta'sir qiladi. Shaharlar sonining ko'payishi va ularning kengayishi yangi turdagi uy-joylar va infratuzilma talabini oshiradi, bu esa mebel, qurilish materiallari va maishiy texnika bozorining rivojlanishiga olib keladi. Shuningdek, qishloq joylarda yashovchi aholi uchun ham uzoq muddat foydalaniladigan buyumlarga bo'lgan talab o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu hududlarda mahsulotlarni yetkazib berish va xizmat ko'rsatish tizimini rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqaradi.[3]

Bozor infratuzilmasining rivojlanishi uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Samarali taqsimot tarmoqlari, sifatli xizmat ko'rsatish markazlari, kafolat va ta'mirlash xizmatlari iste'molchilar ishonchini oshiradi va mahsulotlarga bo'lgan talabni rag'batlantiradi. Shu bilan birga, raqamli savdo platformalarining rivojlanishi iste'molchilarga mahsulotlarni qulay va tez xarid qilish imkoniyatini yaratadi, bu esa bozorda raqobatni kuchaytiradi va narxlarining barqarorlashtirilishiga yordam beradi.[4]

2024-yilgi ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekiston aholisining uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasining dinamik tahlili ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatmoqda. Umumiy ta'minlanganlik darajasi so'nggi yillarda barqaror o'sish sur'atiga ega bo'lib, 2024-yilda bu ko'rsatkich 2-3% ga oshgan. Bu o'sish asosan kvartira va uy jihozlari, mebel hamda maishiy texnika kabi asosiy tovarlar bo'yicha kuzatilmoqda. Masalan, birgina Andijon viloyati misolida oladigan bo'lsak, viloyatdagi har 100 ta uy xo'jaligiga 58 ta avtomobil, 56 ta konditsioner, 74 ta elektr pechi va 176 ta televizor to'g'ri kelishi yuqoridagi

fikrlarga yaqqol misol bo'la oladi. Asosiy toifalar bo'yicha ta'minlanish tahlilida, mebel buyumlari 2023 yilga nisbatan 3% ga oshganligi, aholi daromadlarining oshishi va qurilish sohasining rivojlanishi bilan izohlanadi. Maishiy texnika toifasida, sovutgich, kir yuvish mashinalari va televizor kabi mahsulotlar ta'minoti 4% ga yaxshilangan. Hududiy farqlarni ko'rsatadigan statistik ma'lumotlarga ko'ra, shahar hududlarida uzoq muddat foydalaniladigan buyumlarga ta'minot darajasi o'rtacha 85-90% ni tashkil etsa, qishloq joylarda bu ko'rsatkich 70-75% atrofida. Biroq, 2024-yilda qishloq hududlarda ham ta'minot yaxshilanganligi kuzatilmoqda, bu esa qishloq joylarda ishlab chiqarish va ta'minot tizimining rivojlanishidan dalolat beradi. 2022-2024 yillar orasidagi statistik ko'rsatkichlar uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanish o'rtacha yillik 2,5-3% o'sish sur'atiga ega ekanligini ko'rsatadi. Iste'mol narxlari indeksi va aholi daromadlarining oshishi bilan bog'liq holda, bu ko'rsatkichlarning kelajakda yanada yaxshilanishi kutilmoqda.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, aholining uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlanganlik darajasining dinamik tahlili murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u iqtisodiy, ijtimoiy, demografik, texnologik va siyosiy omillar ta'sirida shakllanadi. Ushbu jarayonni chuqur o'rganish va tahlil qilish orqali aholi turmush darajasini oshirish, mahsulotlar sifatini yaxshilash va bozorda barqarorlikni ta'minlash mumkin. Shu bilan birga, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish hamda iste'molchilarning ehtiyojlarini hisobga olgan holda siyosatlarni ishlab chiqish ahamiyatlidir. Bu esa

uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar sohasida barqaror rivojlanishga xizmat qiladi va aholining farovonligini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev, S. (2023). "O'zbekiston iqtisodiyotida uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar taqsimoti va uning aholi turmush darajasiga ta'siri". Toshkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.
2. Murodova, G. (2022). "Uzoq muddat foydalaniladigan maishiy texnika bozorining rivojlanishi va aholi ta'minoti". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
3. Karimov, D. (2023). "Aholining uzoq muddat foydalaniladigan buyumlarga bo'lgan ehtiyoji: statistik tahlil". Toshkent: Iqtisodiy Tadqiqotlar Instituti.
4. Islomova, N. (2021). "Ijtimoiy-iqtisodiy omillar va uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar ta'minoti". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
5. Tursunov, J. (2024). "Uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bozorining dinamikasi va aholi ehtiyojlari". Toshkent: Iqtisodiyot va Biznes Axborot Markazi.
6. Rasulova, M. (2022). "Aholini uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar bilan ta'minlashda innovatsion yondashuvlar". Toshkent: Texnologiya va Innovatsiyalar Jurnali.
7. Qodirov, B. (2023). "O'zbekiston sharoitida uzoq muddat foydalaniladigan buyumlar ishlab chiqarish va taqsimoti". Farg'ona: Farg'ona Davlat Universiteti.